

gångse historiefilosofiska åskådningar. Vad som här åsyftas är närmast de framstegsfilosofer som indelade mänsklighetens utveckling i bestämda perioder och på grundval av denna systematik ansåg sig kunna fastställa de avgörande faktorerna och förutsäga framtidens väsentliga förlopp, varvid alltid en fulländning utifrån en given värdering förklarades vara nära förestående; det gäller här författare som Saint-Simon och hans lärjungar, Hegel, Marx och Comte. All bevisning saknas emellertid för att Tolstoj vid författandet av "Krig och fred" skulle ha känt till, i varje fall närmare studerat dessa skrifter (däremot hade han tagit del av och förkastat engelsmannen Buckles på ett annat plan stående teorier). Saint-Simon omnämns såvitt bekant aldrig av Tolstoj; Marx och Comte, som vid denna tid var föga kända i Ryssland, nämner han först långt senare och i andra sammanhang. Däremot kände Tolstoj självfallet till Hegel, modefilosof i Ryssland i mitten på 1800-talet minst lika mycket som i Tyskland. Tolstoj uttalade sig också under denna tid vid ett tillfälle om Hegel, vars skrifter han betecknade som "obegriplig gallmatias blandad med plattheter" — att detta omdöme skulle ha grundat sig på något egentligt studium av Hegel är osannolikt och i varje fall obevisat.

Att Tolstoj vid romanens utarbetande inte gjort närmare bekanskap med dessa historiefilosofier synes emellertid främst framgå därav att han inte alls berör

em i andra epilogen; han berör över huvud inte de problem de sysslar med eller hela den riktning de representerar. Han skilde sig helt från dessa ideologer genom att han inte urskilde eller ansåg det möjligt att urskilja ett sammanhang eller en drivande kraft i händelseförloppet — hos Tolstoj finns inte något som motsvarar världsanden hos Hegel eller produktivkrafterna hos Marx.

Tolstoj kom i sitt sökande efter historiens hemlighet till negativt resultat. Han fann ingen drotnings i spelet, ingen ledtråd som från det förflutna ledde till framtiden. Men det om man så vill negativa och ödsliga perspektiv som han stannade vid blev befruktande. Det innebar, enligt den slutsats han drog, att historien skulle vara människornas, de vanliga människornas historia — människor som kastades in i händelser och avgöranden utan förmåga av överblick, utan illusioner om överblick. Resignationen blev en frukt av denna syn, en annan blev tron på att den enskilda människan och hennes själ är det enda väsentliga. De resultaten var inte obetydliga — de innebär ett förkastande av föreställningar om statens primat, om de stora människors överlägsenhet och rättigheter gentemot andra, om det vördnadsvärda i makten, om överindividuella krafter i historien. Det är människorna, Andrej, Peter, Natasja det gäller.

Men till detta, förbundet med detta, kommer något annat. Skildraren och analytikern segrar inte alldeles, det finns rum, det görs rum för profeten, för en vision. Till Tolstojs bild av historien och människorna i historien fogas, paradoxalt, en vision av begripande och inlevande. Den höljes i anti-rationalism och nationalism, men är likafullt ett allmänmänskligt inslag i Tolstojs verk.

HERBERT TINGSTEN

Herbert Tingstens första artikel om Tolstoj var införd den 27 december. En tredje avslutande artikel kommer på måndag.

Tolstojs hustru Sofia Andreevna vid tiden för deras giftermål 1862.

D · N
30/12 1956

Problemet Israel

För två månader sedan gick Israel till anfall mot det egyptiska Sinai, som på några dagar erövrades; genom FN:s intervention inställdes striderna den 7 november. De senaste uppgifterna från Mellersta Östern tyder inte på att det korta kriget medfört någon varaktig förändring i förhållandet mellan Egypten och Israel. Nasser rasar, om också närmast mot England och Frankrike, på samma sätt som förut; han talar om fortsatt kamp och om hotet från Israels sida. Den israeliska regeringen rapporterar en rad mordraider av egyptiska förband, huvudsakligen igångsatta från Jordaniens territorium. FN och USA, som nära nog utgjorde en enhet då det gällde att inskrida mot Israel, England och Frankrike, har inte utformat några handlingslinjer för stabilisering av läget. Att FN skulle kunna uträtta något är osannolikt eller otroligt. Den disparata, till stor del av kommunistiska, asiatiska och afrikanska stater bildade majoritet som intervenerade för sex veckor sedan håller självfallet inte samman då det är fråga om att värna frihet och säkerhet; tvärtom är det ryssarnas strävan att utnyttja den arabiska nationalismen mot Israel och Västern. De förhoppningar som kan finnas står till Amerika.

En framstående historiker, professor Hugo Valentin, har i senaste häftet av Judisk Tidskrift skildrat den israeliska aktionen och dess bakgrund. Han försvarar på skäl som i huvudsak synes oemotsägliga Israels handlingssätt. Arabisterna vägrade att sluta fred efter 1948 års krig, deras raidar var ett ständigt hot mot Israels befolkning, ett angrepp förbereddes som på mycket kort tid kunnat utplåna Israel och dess folk. På goda grunder anser sig Valentin kunna fastslå att detta anfall var att vänta på våren 1957; det väldiga byte av främst från Ryssland kommande krigsmateriel som israelerna tog i Sinai tyder på att attacken var nära förestående. På en punkt är resonemanget ofullständigt; det förefaller föga sannolikt att egypterna, vilkas överlägsna styrka så snabbt besegrades av Israels trupper, på några månader skulle ha kunnat organisera en framgångsrik attack. Men om någonsin öppet hot, mordiska överfall på enskilda och febrila krigsförberedelser kunnat berättiga en preventiv motaktion var det i detta fall.

Några omständigheter i samband med aktionen har ofta relaterats i svensk press, men deras innebörd lär inte vara tillräckligt klart och allmänt insedd. Det talas ofta om de arabiska mordraiderna som något obetydligt i jämförelse med ett krig. Men i själva verket har förlusterna vid dessa raidar varit av samma storleksordning som Israels förluster i det senaste kriget. Och, vad som är viktigare, vi måste förstå den ohyggliga påfrestning som dessa raidar inneburit för Israels inom ett litet, ofta endast något tiotal mil brett område levande befolkning. Då hundratal människor inom loppet av ett år dödas eller såras, i många

fall flera mil från gränserna, uppstår en känsla av osäkerhet, fruktan och hat som det är svårt för människor i vårt fredliga land att begripa — men som de borde kunna begripa, inte minst med tanke på vår egen reaktion vid de få våldsbrotten i Sverige. Att skilja mellan fred — då sådana av fienden planerade och belönade mord snart sagt hör till ordningen för dagen — och krig — då den hotade statens trupper går till anfall för att göra slut på detta tillstånd — är att driva ett slags juristeri till det absurda.

I Sverige och andra länder har det sagts att de arabiska hotelserna inte varit så allvarligt menade; det är naturligt för dessa folk att uttrycka sig färgstarkt och överdrivet. De militärorder som Israels trupper påträffade vid anfallet borde göra slut på dessa mildrande föreställningar. I en typisk sådan order, som förtjänar att än en gång citeras, uppmanas officerarna att förbereda sig på den strid "genom vilken vi skall vinna vårt höga mål att förgöra och utplåna Israel på

kortaste möjliga tid och genom den mest hänsynslösa och grymma krigsföring". Det är ett helt folk, alla människor inom ett folk, som här hotats med förintelse. Inte ens Rysslands uppträdande i Baltikum eller Hitlers i Polen företer något liknande; det enda jämförbara är Hitlers utrotande av de tyska judarna.

En återgång till denna situation, med raid, hot, krigsförberedelser, måste inom hela den fria världen vara lika svårut hårdlig som passiviteten inför den ungerska frihetsrörelsens förintande. Men i detta fall finns utrymme för aktivitet, för överenskommelser och garantier som ger rättvisa och skydd åt Israel. Det är Amerika, man kan i detta fall säga några män inom den amerikanska statsledningen, som har möjlighet att göra något och som därför främst bär ansvaret. Men de många mindre stater, bland dem Sverige, som medverkat till FN:s alltför lovprisade ingripanden mot Israel, England och Frankrike har sin del av ansvaret och kan åtminstone genom deklarationer i FN och diplomatiska hänvändelser i någon mån verka för och underlätta en lösning. En internationell polismakt av mera permanent karaktär är ett av de stora och allmänna, men just i detta sammanhang aktuella mål som Sverige borde kunna främja.

D • N

31/12 1956

Framsteget och värdena

Till det viktiga och läsvärda som utkommit i höst hör två böcker som förkunnar framsteget. Inte en naiv tro på framsteget som något slags naturlag, utan en sakligt motiverad tro på att väldiga framsteg gjorts under senare tid och att det är möjligt att fortsätta i den riktningen. Docent Sven Ulric Palme visar hur illusoriska föreställningarna är om "Den gamla goda tiden"; den tiden var ond, från alla de synpunkter vi i dag anlägger på människornas villkor och mänsklig samlevnad. Professor Victor Svanberg ger oss en hymn "Till nutidens lov"; han visar hur oklara, motsägelsefulla och meningslösa de gängse talesätten om förfall och tillbakagång är. Det är behövliga och friska insatser. Särskilt bland intellektuella är det — och har väl alltid varit — mera modernt och elegant att se på det förflutna med vemodig längtan, på samtiden med bitter överlägsenhet och på det kommande med misstankar och oro. Kanske var läget ett annat under framstegstankens gyllene tid för hundra eller hundrafemtio år sedan, men även under detta skede har vi många exempel på att förhoppningarna betraktades som barnsliga och att tristen inför det närvarande ansågs ingå i den vises, och därför desillusionerades, utrustning.

Naturligtvis är bevisningen på vissa punkter ofullständig. Det andliga tillståndet under olika skeden är svårt att mäta och diskutera. Hur många levde förr i ångest på grund av läror om synd och förtappelse; hur många lider och skadas nu av bristen på fasta normer? Var det svårare att förlora Gud än att möta atombomben? Hur många är verkligen engagerade i vad som händer i framtiden, hos hur många är uttryck av hopp eller fruktan endast konventionella fraser? Är inte några av de gärningar som begåtts i vår tid mera ohyggliga än vad som förut gjorts under århundraden? Är inte spänningen under de senaste årtiondena något som saknar motsvarighet i äldre tid — på grund av motsättningarnas skarpa, de nya vapnen, krigets totala inriktning och framför allt att vi alla följer med, måste följa med vad som sker?